

Axbrotning inson ongiga ta'siri (Elektron axborotlarni).

TMTI "Avtomatlashtirish va boshqarish" kafedrası o`qıtuvchısı:

Mengatova Xurshida Toshmuxamatovna xurshidamengatova@gmail.com

+99890519 00 72

Termiz muhandislik-texnologiya institut talabası: **Nazarov Sardor Baxtiyor o'g'li**

nazarovsardorfx@gmail.com +998(88) 226 10 21

Tayanch so'zlar: Mediata'lim, ommaviy axborot vositalari, nanotexnologiya, jamiyatda axborot xavfsizligi, normativ-huquqiy hujjatlar, milliy xavfsizlik, globallashuv.

Annotatsiya:

Ushbu maqola axborotning inson ongiga ta'siri, jamiyatdagi o'rni, Axborot texnologiyalarni, sohalarga boglikliligi haqida yoritilgan. Hozirgi vaqtda deyarli barcha davlatlar axborot soxasi tadrijiy rivojlanishi va turli xil tazyiqlar mavjud bo'lgan sharoitlarda uning amal qilishi uchun shart-sharoitlar yaratish bo'yicha faoliyatini kuchaytirdilar.

Globallashayotgan dunyoda axborot xalqaro va davlatlararo munosabatlarda katta ahamiyat kasb etadi. Ya'ni u jahonxamjamiyati hayotida ham ijobiy ham salbiy kuch sifatida namoyon bo'lishi mumkin. Shu ma'noda texnikaviy- texnologik soxada katta imkoniyatga ega bo'lgan mamlakatlar qulay sharoitga ega bo'ladilar. Mana shu ustunlik tufayli ular o'z shaxsiy ma'nfaatlariga mos keluvchi qadriyatlarni, nuqtai – nazarlarini, g'oyalarni, fikrlarni ilgari surishlari mumkin va inson ongini zaharlab turli salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shunga ko'ra ko'pgina davlatlarda globallashuvga qarshi xarakterlik yuzaga kelmoqda, bular yagona jaxon uyg'unlashgan axborot maydonini tuzishni rad etmoqdalar. Bu o'rinda shuni aloxida ta'kidlash joizki, globallashuvga qarshi xarakterlikning o'zi tobora global xarakterlik tusuni olmoqda. Zamonamizning o'ziga xos jihatlardan bo'lib, har qanday maxalliy hodisa yoki voqea zamonaviy axborot texnologiyalari tufayli global hodisa yoki voqea aylanmoqda. Masalan, 2000 yil 11 sentabrda Nyu Yorkda yuz bergan voqea, Levant

tuproq`idagi xarbiy xarakterlar, Fransiyadagi yoshlarning chiqishlari, u yoki bu mamlakatdagi saylovlar, avia xalokat, tabiiy ofat, terrorchilik xarakati va boshqa shunga o`xshash voqea va xodisalar buning yorqin dalili bo`la oladi.

Axborot texnologiyalarining jamiyatga ta'siri.Ushbu sahifada biz Axbrotning inson oniga ta'siri tushunchasini yoki elektron ma'lumotlarning jismoniy shaxslar va korxonalariga ta'sirini o`rganamiz. Elektron axborot resurslaridan samarali foydalanish bo'yicha afzalliklari, qiyinchiliklari va maslahatlarini bilish uchun ushbu maqolaga yozma bayon etaman."Axborot texnologiyalarining aloqada tutgan o`rnini behisob aytib bo`lmaydi. U bizning ulanish uslubimizni o`zgartirib, dunyoning istalgan nuqtasida istalgan odam bilan bir zumda muloqot qilish imkonini berdi. Elektron pochtdan tortib, ijtimoiy mediagacha, axborot texnologiyalari vaqt va makon orasidagi bo'shliqlarni bartaraf etdi. Global aloqalarni rivojlantirish." Jon Doe, texnik Guru Biznesda axborot texnologiyalarining roli,Axborot texnologiyalari biznes landshaftini inqilob qildi. Endilikda korxonalar operatsiyalarni soddalashtirishdan tortib mijozlar tajribasini oshirishgacha bo'lgan davrda o'z faoliyatining deyarli barcha jihatlari uchun texnologiyaga tayanadi.Ta'limda axborot texnologiyalarining o'ri.Ta'lim sohasida axborot texnologiyalari ham o'qituvchilar, ham talabalar uchun yangi eshiklarni ochdi. Onlayn o'quv platformalaridan raqamli kurs materiallariga qadar texnologiya an'anaviy sinflarni dinamik va interaktiv o'quv muhitiga aylantirdi.Axborot texnologiyalarining jamiyatga ta'sirini inkor etib bo'lmaydi. Bu bizning muloqot qilish, biznes yuritish va o'rganish uslubimizni o'zgartirdi. Elektron axborotning afzalliklari va kamchiliklari mavjud bo'lsa-da, uning umumiy ta'siri o'zgaruvchan bo'ldi. Texnologiya taraqqiyotda davom etar ekan, biz uning kuchidan mas'uliyat bilan foydalanishimiz va hamma uchun teng huquqli foydalanishni ta'minlashimiz muhim ahamiyatga ega. Axborot texnologiyalarining jamiyatga ta'siriniushbu ta'sirni kamaytirish mumkin emas. Axborot texnologiyalari bugungi kunda, birinchi navbatda, axborotni saqlash, boshqarish va raqamli shaklda uzatish bilan bog'liq barcha narsalar tushuniladi. Bu yo'nalishdagi texnologiyaning go'zalligi hamma tomonidan qadrlanishi mumkin: ilgari, biror narsa haqida ma'lumot topish uchun ko'pgina kitoblarni o'qish kerak edi. Shu bilan birga, ularning ayrimlari faqat yirik kutubxonalarning o'quv zallarida mavjud edi. Endi qidiruv tizimini ochish va uni oddiygina shakllantirish kifoya.Agar bizning zamonaviy va o'tgan asrning boshlarida

yashagan insonlar bilim darajasini taqqoslasak, bu farq globaldir. Bundan tashqari, katta hajmdagi ma'lumotlarni to'plash va uni tezda har qanday masofaga uzatish qobiliyati ilm-fan, savdo, tibbiyot, madaniyat inson faoliyati sohasining barcha jarayonlarini tezlashtirishga yordam beradi. Bu axborot texnologiyalarining jamiyatga ta'siri va uning rivojlanishi .Zamonaviy texnologiyalarning umuman insonga ta'siri ham muhimdir. Texnologiyalarni odamlarga ta'siri Hozirgi bosqichda ularning rivojlanishi sababli, ilgari bemorga to'liq hayot umidiga ega bo'lmagan ko'pgina kasalliklarni davolash mumkin. Bugungi kunda nanotexnologiyadan foydalangan holda operatsiyalarni o'tkazish haqida ma'lumot faqat hayratlantiradi.

Axborotning inson ongiga ta'siri muammolari.YUNESKO hujjatlarida mediata'lim "pedagogik nazariya va amaliyotda o'ziga xos va avtonom sohaning bir qismi sifatida qaraladigan zamonaviy ommaviy axborot vositalarini o'zlashtirish nazariyasi va amaliy ko'nikmalarini o'rgatish; Matematika, fizika yoki geografiya kabi boshqa ta'lim sohalarini o'qitishda yordam sifatida ommaviy axborot vositalari va aloqa vositalaridan foydalanishdan farqlanishi kerak".Rivojlanayotgan jamiyat ommaviy axborot vositalaridan keng foydalanish bilan barcha axborot jarayonlarini faollashtirishni talab qiladi.Ommaviy axborot vositalarining o'sib borayotgan imkoniyatlari tufayli axborot iste'molchiga yuqori tezlikda yetib boradi, ko'p marta takrorlanadi va omma ongiga faol kiritiladi.Axborot asrida ijtimoiy qadriyatlar, yo'nalish va qarashlarni shakllantirishda ommaviy axborot vositalarining roli sezilarli darajada oshib bormoqda.

Ommaviy axborot vositalari odamlar hayotiga chuqurroq kirib, ommaviy ongga dinamik va maqsadli ta'sir ko'rsata boshladi. Bu ommani tashkil etuvchi shaxslar ommaviy axborot vositalari tomonidan joylashtirilgan "axborot fantomlari" dunyosida yashay boshlaganiga olib keldi.Odamlarning katta qismi televizorni, xuddi shu kanallar, dasturlarni va dastur qo'llanmasi qoidalari bilan tasdiqlangan tartibda tomosha qiladi. Ular boshqa ko'pchilik o'qigan jurnal va gazetalaridagi xuddi shu maqolalarni o'qiydilar.O'z ishlari bilan shug'ullanayotganda yoki uyda dam olayotganda bir xil radio spektakllari va yangiliklar eshittirishlarini tinglashadi.Mavjud vaziyat OAVga baho berishda noaniqlikni keltirib chiqarmoqda. Bir tomondan, ommaviy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi odamlarning atrofidagi dunyo haqida xabardorligiga ijobiy ta'sir

ko'rsatadi, lekin ayni paytda, ularning rivojlanishi ortida ommaning ongini manipulyatsiya qiluvchi omil mavjud. Aynan ommaviy axborot vositalari va ommaviy kommunikatsiyalar birinchilardan bo'lib shaxsning ommaviylashishini qo'zg'atadi. Odamlarning qarashlarini, xatti-harakatlarini standartlashtiradi va ularning reaksiyalarining bir xilligini rivojlantiradi. Ommaviy axborot vositalari eng asosiy, qudratli va ta'sirchan mafkura vositasi ekenligi, oxirgi paytlarda informatsion hurujlarning tez-tez uyushtirilayotgani aslida urushga munosabatning o'zgarganligidan, qurolning yangi turi kashf qilinganidan darak beradi. Bu qurol axborotdir. Bunday qurol yordamida olib boriladigan informatsion urushlarda insonning ongi va qalbi nishonga olinishi, internetdan foydalanish, bugungi kunda dunyoda terroristlar foydalanigan internet saytlar, to' satdan paydo bolishi axborot xurujlarni hamda ularga qarshi kurashish yollari ko'paymoqda. Axborotning asosiy xususiyatidan tashqari boshqa xususiyatlari ham bo'lib, axborot tushunarli, qisqa yoki batafsil ifoda etilishi zarurligini ta'kidlab o'tish joiz. Axborotni ishlatish maqsadidan kelib chiqib, uning ortiqchalilik xususiyatlarini ham bilish zarur.

Elektron ma'lumotlarning qiyinchiliklari va cheklovlari.

- hujjat matnini pochta, telegraf, teletayp, faksimile va elektron aloqa orqali himoyalangan kanallarga uzatishda kriptografiya shartlari va usullarini aniqlash;
- himoyalangan telefon va radioaloqa kanallarida muzokaralarning kriptografik vositalaridan foydalanishni tartibga solish;
- shaxsiy parollar yordamida ma'lumotlar bazalariga, fayllarga, elektron hujjatlarga kirishni tartibga solish, buyruqlarni aniqlash va boshqa usullar;
- kodlarni, shifrlarni aniqlash yordamida ajratilgan maydonda xodimlarga kirish qoidalari. Kriptografik himoya komponentlari, kodlari, parollari va boshqa atributlari ixtisoslashtirilgan tashkilot tomonidan ishlab chiqiladi va o'zgartiriladi.
- foydalanuvchilar tomonidan mulkiy shifrlash tizimlaridan foydalanishga yo'l qo'yilmaydi.

An'anaviy ravishda qog'ozga etkazilgan ma'lumotni, masalan, sotib olish buyurtmalari va hisob-kitoblarni elektron shaklda etkazib beradigan korxonalar tushunchasi. Ko'pincha korxonalar siyosati va shaxsiy ma'lumotlarni saqlash, himoya qilish va qayta ishlash qoidalari haqidagi tushunchalarni almashtirish mavjud. Oxirgi

hujjat ichki akt hisoblanadi, Shuning uchun u bilan faqat korxonada xodimlari tanishadilar, shundan so'ng imzolaydilar. Operatorning yana bir mas'uliyati mamlakatimiz fuqarolarining shaxsiy ma'lumotlarini mahalliyashtirish talablariga rioya qilish hisoblanadi. Biz shaxsiy ma'lumotlarni kim qayta ishlayotganini aniqladik. Bu shaxsiy ma'lumotlar operatori. Ammo shaxsiy ma'lumotlar nimani anglatadi? Qonunda bu savolga aniq javob beradigan ro'yxat yo'q. Qoida tariqasida, shaxsiy ma'lumotlarga pasport ma'lumotlari, identifikatsiya raqami, ish staji, joy kiradiro'yxatga olish va yashash joyi, ish joyi, oila tarkibi, ta'lim. Kamdan-kam hollarda bu imtiyozlar yoki salomatlik holatiga oid ma'lumotlarni o'z ichiga olishi mumkin.

Davlatning axborot xavfsizligini huquqiy qo'llab-quvvatlash axborot xavfsizligi siyosatini amalga oshirish mexanizmlarini shakllantirishning ustuvor yo'nalishi bo'lib, quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1) jamiyatda axborot xavfsizligini ta'minlash bilan bog'liq munosabatlarni tartibga soluvchi qonun hujjatlarini yaratish bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar;

2) davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, tashkilotlar, fuqarolar tomonidan axborot, axborotlashtirish va axborotni muhofaza qilish sohasidagi qonun hujjatlarini amalga oshirish bo'yicha ijro etuvchi va huquqni muhofaza qilish faoliyati.

Adabiyotlar

1. Kadirov M.M. Texnik tizimlarda axborot texnologiyalari. Darslik, 2-qism. -T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2019. -306 b.

2. Dadabayeva R.A., Nsridinova Sh.T., Shoaxmedova N.X., Ibragimova L.T., Ermatov Sh.T. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va tizimlari. O'quv qo'llanma. -T.: Sano-standart, 2017, -552 b.

3. Kenjabayev A.T., Ikromov M.M., Allanazarov A.Sh. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari.

4. O'quv qo'llanma, -T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2017. -408 b.

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/ommaviy-axborot-vositalarining-inson-va-jamiyat-hayotidagi-ta-siri-hamda-axborot-xurujlari>

2. <https://kompy.info/6-mavzu-media-sohasining-tuzilishi-va-tasiri-reja.html?page=7>